

УДК 159.9.07.364.24

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-12\(30\)-519-528](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-12(30)-519-528)

Розіна Ірина Володимирівна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 62020, <https://orcid.org/0000-0001-6565-728X>

Ригель Олеся Володимирівна кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, <https://orcid.org/0000-0002-8470-7403>

Ковальова Ольга Вікторівна доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, фактична адреса: вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, юридична адреса: вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, <https://orcid.org/0000-0001-5061-6506>

Варіна Ганна Борисівна старший викладач кафедри психології, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, фактична адреса: вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя, юридична адреса: вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, <https://orcid.org/0000-0002-0087-4264>

Мостова Тетяна Олександрівна аспірантка кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66, <https://orcid.org/0000-0002-6555-0367>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ: ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕМАТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Анотація. У статті визначено основні особливості психоемоційного стану студентів в період професійного становлення. На сучасному етапі входження України до Європейського союзу соціально-економічні перетворення, які відбуваються в нашій державі висувають нові вимоги до особистості сучасного фахівця. Актуальною є здатність майбутнього професіонала здобувати професійний розвиток, постійно вдосконалюватися та

самостійно знаходити рішення для професійних завдань та проблемних ситуацій.

Розглянуто основні європейські інтеграційні програми, які застосовуються в освітньому процесі в закладах вищої освіти. До таких належать: Ерасмус+, Ell4Skills, Європейський дослідницький простір, Європейський зелений курс, Горизонт 2020, Горизонт Європа, Болонський процес. Всі ці проекти та програми вимагають від вищої освіти України посилення організації підготовки сучасного розвиненого мобільного фахівця, який буде відповідати всім вимогам міжнародного співтовариства. Стрімкий розвиток нашої держави та її діджиталізація визначаються в загальній концепції Європейської інтеграції з повною орієнтацією на європейські цінності: свобода слова, права людини, лібералізація та інше. Саме все перелічене дає нову можливість для розвитку сучасного українського суспільства та безпосередньо самої вищої освіти.

Встановлено, що європейська інтеграція забезпечує для України входження її в родину Європейських держав, що забезпечує певний успіх до політичної та економічної трансформації.

Визначено, що підвищена вимогливість та відповідальність до студентів на сучасному етапі здобуття освіти призводить до частоті зміни емоційного стану здобувачів у період професійного становлення.

Виявлено наступні причини, що впливають на психоемоційний стан студентів у період професійного становлення: незадоволення професійною освітою та підготовкою; перебудова провідної діяльності (більша вимогливість та відповідальність); зміна соціально-економічного життя; труднощі з адаптацією до навчання та вимог; опанування нового виду діяльності – освітньо-професійного; неспівпадіння очікувань та реальності.

Констатовано, що під час професійного становлення у студентів виникають наступні психоемоційні стани: тривожність, задоволення-незадоволення, апатія-натхнення, бадьорість, втома, зацікавленість, байдужість, розчарування.

Розроблено рекомендації, щодо зниження негативних психоемоційних станів у студентів під час професійного становлення.

Ключові слова: психоемоційний стан, європейська інтеграція, професіоналізація.

Rozina Iryna Volodymyrivna PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Developmental Psychology and Social Communications, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy, 26 Staroportofrankivska St., Odesa, 62020, <https://orcid.org/0000-0001-6565-728X>

Ryhel Olesia Volodymyrivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology, Ivan Franko Pedagogical University of Drohobych, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, 82100, <https://orcid.org/0000-0002-8470-7403>

Kovalova Olha Viktorivna Doctor of Psychology, Professor, Professor of the Department of Psychology, Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University, actual address: 59, Naukova Mistechka St., Zaporizhzhia, legal address: 20, Hetmanska St. Мелітополь, <https://orcid.org/0000-0001-5061-6506>

Varina Hanna Borysivna, Senior Lecturer of the Department of Psychology, Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University, actual address: 59, Naukova Mistechka St., Zaporizhzhia, legal address: 20, Hetmanska St. Мелітополь, <https://orcid.org/0000-0002-0087-4264>

Mostova Tetiana Oleksandrivna Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Psychology of Educational Activity, Zaporizhzhia National University, 66 Zhukovskoho St., Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0002-6555-0367>

PECULIARITIES OF PSYCHO-EMOTIONAL STATE OF STUDENTS IN THE PERIOD OF PROFESSIONAL FORMATION: IMPLEMENTATION OF EUROPEAN INTEGRATION TOPICS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article defines the main features of the psycho-emotional state of students in the period of professional formation. At the present stage of Ukraine's accession to the European Union, the socio-economic transformations taking place in our country put forward new requirements for the personality of a modern specialist. The ability of the future professional to acquire professional development, constantly improve and independently find solutions for professional tasks and problem situations is relevant.

The main European integration programs that are used in the educational process in higher education institutions are considered. These include: Erasmus+, Ell4Skills, European Research Area, European Green Deal, Horizon 2020, Horizon Europe, .Bologna Process. All these projects and programs require higher education of Ukraine to strengthen the organization of training of a modern developed mobile specialist who will meet all the requirements of the international community. The rapid development of our country and its digitalization are determined in the general concept of European integration with a full focus on European values: freedom of

speech, human rights, liberalization, etc. All of the above provides a new opportunity for the development of modern Ukrainian society and higher education itself.

It is established that European integration provides for Ukraine's entry into the family of European states, which ensures a certain success in political and economic transformation.

It is determined that the increased demand and responsibility for students at the present stage of education leads to frequent changes in the emotional state of students during their professional development.

The following reasons affecting the psycho-emotional state of students in the period of professional formation are identified: dissatisfaction with professional education and training; restructuring of leading activities (greater demands and responsibility); changes in socio-economic life; difficulties in adapting to training and requirements; mastering a new type of activity - educational and professional; mismatch of expectations and reality.

It is stated that during the professional formation of students the following psycho-emotional states arise: anxiety, satisfaction-dissatisfaction, apathy-inspiration, cheerfulness, fatigue, interest, indifference, disappointment.

Recommendations for reducing negative psycho-emotional states in students during their professional development have been developed.

Keywords: psycho-emotional state, European integration, professionalization.

Постановка проблеми. Проблематика психоемоційного стану студентів у період професійного становлення посідає центральне місце серед наук, які займаються вивченням людини, та є однією із головних в психології особистості.

На сьогоднішній день в Україні відбуваються інтенсивні соціально-економічні зміни, які спричиняють певні труднощі та дискомфорт під час адаптації до закладу вищої освіти, що призводить до підвищення рівня тривоги. Це в свою чергу викликає психоемоційний дискомфорт та порушує психоемоційне здоров'я особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійне становлення, як проблема дослідження цікавить велику кількість науковців, а саме: С. Д. Максименко, В. В. Рибалко, В. А. Семінченко, Б. О. Феоришин – досліджували професійні нахили та інтереси; Т. В. Кудрявцев, Н. Г. Ничкало, Є. О. Помитка – досліджували професійне самовизначення; Л. І. Божович, Н. І. Литвинова, Л. М. Шевченко – професійні спрямованості; К. М. Гуревич, Н. Д. Левітов; В. В. Рибалка – професійну придатність; Ю. О. Александровський, Т. В. Курявцев, Ю. С. Колесніков, В. Д. Цуркан – професійну адаптацію.

Мета статті розглянути, які особливості психоемоційного стану виникають у студентів у період професійного становлення під час впровадження Європейської інтеграції в освітній процес.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняний дослідник О. М. Кокун вважає, що поняття «професійне становлення» є дещо ширшим за поняття «професійний розвиток», який є основним, але не єдиним компонентом професійного становлення майбутнього фахівця [1, с. 9].

В словнику української мови поняття становлення трактується, як категорія, що відображає процес діалектичного переходу від одного ступеня розвитку до іншого; як момент взаємоперетворення протилежних, а водночас разом з тим взаємопов'язаних моментів розвитку – виникнення й зникнення; як процес виникнення чого-небудь у сукупності характерних ознак і форм; формування когось або чогось у процесі розвитку [3, с. 1188].

С. Д. Максименко розглядає професійне становлення через призму внутрішніх суперечностей і вважає, що індивід беручи на себе певну професійну роль, лише розпочинає освоєння функціонального змісту майбутньої професійної діяльності [4, с. 14].

Е. Рое у особистісній теорії вибору кар'єри обґрунтував, що вибір типу та рівня професійної активності розглядається як результат генетичних відмінностей між індивідуумами в першу чергу в інтелектуальних проявах, та способів взаємодії з різноманітними аспектами навколишнього світу [5].

Повністю поділяємо думку Д. Сьюпера, який у своїй концепції «розвиваючої перспективи» розглядає успішність професійного та кар'єрного розвитку, як результат досягнення певних стадій кар'єри до певного віку. Адекватність вибору кар'єри ґрунтується на схожості між індивідуальною Я-концепцією та концепцією професійної кар'єри, яку вибирає людина. Цей дослідник у своїй концепції розглянув наступні аспекти:

1. Стадії життя та їх вплив на розвиток людини;
2. Шляхи взаємодії цих стадій і особистості.

На думку автора професійний розвиток полягає у розвитку і реалізації Я-концепції, що відбувається при її взаємодії із реальністю, а саме при програванні та виконанні професійних ролей як уявно так і на практиці [6; 7].

На думку О. М. Кокуна існує декілька особистісних складових професійного становлення фахівця:

- Спрямованість особистості (мотиви, ціннісні орієнтації, професійні позиції та соціально-професійний статус);
- Професійна компетентність (сукупність знань, умінь та способів виконання діяльності);
- Професійно важливі якості (психологічні якості, що визначають продуктивність діяльності) та професійно значимі психофізіологічні властивості (зорова-рухова координація, окомір, нейротизм, екстраверсія, реактивність) [1, с. 20-21].

Для того, щоб професійне становлення особистості відбулося безболісно та адекватно потрібно використовувати сукупність прийомів соціального

впливу на студентів, включати їх в різні види діяльності для того, щоб сформуванню у них систему професійно важливих якостей. Науковці В. М. Васильков та О. І. Василькова вважають, що соціальна ситуація, в якій відбувається діяльність, та індивідуальна активність особистості ініціюють формування позитивного ставлення до професії: стихійних мотивів фахової діяльності; соціально-значущих і професійного зростання; знаходження оптимальних прийомів якісного і творчого виконання фахової діяльності відповідно до психологічних особливостей особистості [8, с. 90].

Отже, проведений аналіз наукових надбань дозволяє на аргументувати, що професійне становлення – це складний довготривалий процес, який обумовлено з однієї сторони соціальним, а з іншої особистісним формуванням та зростанням особистості у професії.

Починаючи з 2005 року України активно приймає участь у Болонському процесі, щодо реформування вищої освіти. Проте потрібно зазначити, що перші кроки реформування вищої освіти були зроблені значно раніше. Так, наприклад починаючи з 1996 року почали вноситися зміни до законодавчих документів, що Україна переходить на трициклову структуру вищої освіти (3-Cycle Structure). З 2009 року заклади вищої освіти офіційно почали використовувати Європейську кредитно трансферно-накопичувальну систему, ЄКТС (ECTS). З 2011 року запроваджено Національну рамку кваліфікацій (National Qualification Framework). З 2015 року створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (NAQA), а також з цього року відбувається Інтернаціоналізація вищої освіти (Internationalisation), яка забезпечує академічну мобільність.

На період 2021-2027 рр. Активно впроваджується оновлена програма ЄРАЗМУС+, яка стала не тільки міжнародною, а й більш інклюзивною, цифровою та екологічною.

Еразмус+ популяризує пріоритети і заходи, визначені в Європейському освітньому просторі (European Education Area), Плані дій з цифрової освіти (Digital Education Action Plan) та Європейській програмі розвитку компетентностей (European Skills Agenda).

Всі ці програми та впровадження їх у вищу освіту потребують неабияких затрат з боку психоемоційної та психофізіологічної сторони особистості.

Так коли студенти вступають до закладу вищої освіти вони проходять декілька етапів соціалізації, які визначають подальше їхнє професійне становлення.

I етап: відбувається особистісна та професійна адаптація, з допомогою якої студенти засвоюють нові соціальні ролі, цінності, норми. Відбувається входження до нової соціальної групи [9, с.113].

II етап: відбувається цілеспрямоване освоєння соціально та професійно значимого досвіду життєдіяльності.

III етап: особистісно-професійне самовизначення, орієнтоване на досягнення збалансованості в проявах у студентів професійної та індивідуально-особистісної спрямованості особистості [10].

Вважаємо необхідним більш конкретно розглянути емоційний стан студентів під час професійного становлення.

Дуже часто зустрічається вислів, що емоції це свого роду «тестувач» конгруентності сприймання об'єктивних зовнішніх обставин та суб'єктивного відчуття психологічного благополуччя. Оскільки саме психологічне благополуччя є важливим чинником творчої, продуктивної, толерантної людини, проблема дослідження емоційних реакцій на зовнішнє середовище та особливостей впливу сучасних «тригерів» на емоційний стан людини є актуальною. Емоції характеризують потреби людини і предмети, на які вони спрямовані. Слід зазначити, що це реакції на ситуацію, а не на окремий подразник з наступною узагальненою оцінкою події. Завдяки емоціям людина може орієнтуватись у оточуючому середовищі, оцінити предмети і явища з точки зору їх бажаності. Тобто емоції виконують передінформаційну або сигнальну роль [11].

Емоційні стани можуть бути детерміновані не тільки безпосередньо зовнішніми або внутрішніми чинниками емоціогенної природи, але й їх мнемічними репрезентаціями [12].

Певний емоційний стан у здобувача може виникати на основі іншого емоційного стану, який вже зустрічався у його досвіді. Що призводить до виникнення психічного стану другого порядку, або метаемоційний стан. Його «пусковий стимул» – самі емоційні стани (первинні), що переживались раніше у часі. Жоден емоційний стан не зводиться до його складових. Він завжди розгортається на основі когніцій. Залежно від хронологічного критерію емоції можуть бути ситуативними (або короткостроковими) або надситуативними. Надситуативні емоції дуже близькі до емоційних станів. Ці стани виступають як емоційний фон або настрій. Існує зв'язок між суб'єктивною тривалістю часу і характером діяльності особистості, їх відношенням до неї, рівнем мотивації і емоційним станом. Встановлено, що чим вищий рівень активності і мотивації, чим більший інтерес викликає робота, чим більш цілісною, інтегрованою є задача, тим відносно коротшою здається тривалість часу [12].

За допомогою емоційного стану студент може визначити, що є найважливішим у конкретний момент часу. Ось саме те, що він відчуває саме зараз є значимим.

Емоційні стани є сприйняттями стану організму і попереднього життєвого досвіду, вони вказують студенту на його фізичне самопочуття і

душевний стан. Емоційні стани, відчуття дозволяють зрозуміти, що є важливим у конкретний момент.

Під час контакту зі світом або соціумом будь-яка ситуація впливає на кожного по різному. Наприклад, у здобувача в мисленні виникає інтерпретація якоїсь події в межах його компетентності та знань. Головним завданням є потреба в навчанні. Коли здобувач навчиться вирішувати завдання, знаходити рішення цих завдань, він навчиться контролювати свій емоційний стан. Для цього потрібно додержуватися певної схеми 1) відстежувати свої негативні автоматичні думки (уявлення); 2) розпізнавати взаємозв'язки між власними думками, емоціями і поведінкою; 3) аналізувати факти, які підтверджують або спростовують його уявлення; 4) виробляти реалістичніші оцінки і уявлення; 5) ідентифікувати і модифікувати дисфункціональні переконання, що привертають його до спотворення досвіду.

Висновки.

Отже, можемо аргументувати, що психоемоційний стан студентів у період професійного становлення, відіграє важливу роль у діяльності студентів як в учбовій так в майбутньому і професійній діяльності. Переживання тих чи інших емоцій і почуттів впливає на формування особистості студента, на перебудову його поглядів, відношення до дійсності. Емоції – це прояв внутрішнього стану особистості. У кожної людини своя індивідуальна емоційна реакція на ту чи іншу подію, яка проявляється у внутрішніх переживаннях. Відмінні особливості емоцій виявляються у результаті певного набору перцептивних компонентів, які створюють індивідуальну структуру емоції. Пережиті емоції і відчуття залишають свій відбиток на інтелектуальних здібностях студентів. Емоційні стани є сприйняттями стану організму і попереднього життєвого досвіду. Вони дозволяють зрозуміти, що є важливим у конкретний момент, «аналізують» ситуацію, намагаючись з'ясувати, у чому полягає її екзистенціальна цінність

Література:

1. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ: Інформ.-аналіт. Агенство, 2012. 200 с.
2. Моськін С. І. Психологічні умови професійного становлення особистості учнів закладів профтех-освіти: автореф. дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07. Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2011. 20 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І голов. Ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2022. 1440 с.
4. Максименко С. Д. Професійне становлення молодого вчителя. Ужгород, 1998. 233 с.
5. Roe A. Early determinants of vocational choice/ A. Roe // *Journal of Counseling Psychology*. 1957/ Vol. 4(3). P. 212-217.
6. Super D. E. A life-span, life-space approach to career development/ D. E. Super // *Journal of Vocational Behavior*. 1980. Vol. 16. P.282-298.

7. Super D. E. Assessment in career guidance: Toward truly developmental counseling / D. E. Super // *The Personnel and Guidance Journal*. 1983. Vol. 61. P. 555-562.
8. Васильков В. М., Василькова О. І. Концептуальні положення особистісно-професійного становлення майбутнього інженерно-педагогічного працівника в умовах багаторівневої освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2012. №4. С. 86-91.
9. Пенькова Н. Є., Шевченко В. В. Проблеми соціально-психологічної адаптації курсантів національної гвардії України до навчання. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. №. 24. С. 112-120.
10. Кириленко Т. С. Психологія: Емоційна сфера особистості. Київ: Либідь, 2007. 253 с
11. Головаха Е. И. Психологическое время личности. Киев: Изд-во «Наукова думка», 1984. 208 с.
12. Подобний О. О., Слатвінська В.М. Наукова розробленість проблеми особистої безпеки правоохоронця та перспективи її подальшого дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2021. С. 440-442. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/112> URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/113.pdf

References:

1. Kokun O. M. (2012) *Psychology of professional formation of a modern specialist*: monograph. Kyiv: Inform.-analit. Ahenstvo. 200 s. [in Ukrainian].
2. Moskin S. I. (2011) *Psychological conditions of professional development of students of vocational education institutions*: *Extended abstract of candidate's thesis*: 19.00.07. Volynskiy nats. un-t im. Lesi Ukrainky. Lutsk. 20 s. [in Ukrainian].
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2002) [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. I holov. Red. V. T. Busel. Kyiv, Irpin: Perun. 1440 s. [in Ukrainian].
4. Maksymenko S. D. (1998) *Professional development of a young teacher*. Uzhhorod. 233 s. [in Ukrainian].
5. Roe A. (1957) Early determinants of vocational choice/ A. Roe // *Journal of Counseling Psychology*. Vol. 4(3). P. 212-217 [in English].
6. Super D. E. (1980) A life-span, life-space approach to career development/ D. E. Super // *Journal of Vocational Behavior*. Vol. 16. P.282-298 [in English].
7. Super D. E. (1983) Assessment in career guidance: Toward truly developmental counseling / D. E. Super // *The Personnel and Guidance Journal*. Vol. 61. P. 555-562 [in English].
8. Vasylykov V. M., Vasylykova O. I. (2012) *Kontseptualni polozhennia osobystisno-profesiinoho stanovlennia maibutnoho inzhenerno-pedahohichnoho pratsivnyka v umovakh bahatorivnevoi osvity* [Conceptual provisions of personal and professional formation of the future engineering and pedagogical worker in the conditions of multilevel education]. *Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny – Scientific treasury of education of Donetsk region*. №4. S. 86-91. [in Ukrainian].
9. Penkova N. Ye., Shevchenko V. V. (2019) *Problemy sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii kursantiv natsionalnoi hvardii Ukrainy do navchannia* [Problems of social and psychological adaptation of cadets of the National Guard of Ukraine to training]. *Zbirnyk naukovykh prats: psykholohiia – Collection of scientific papers: psychology*. №. 24. S. 112-120. [in Ukrainian].
10. Kyrylenko T. S. (2007) *Psychology: Emotional sphere of personality*. Kyiv: Lybid. 253 s. [in Ukrainian].

ISSN (print) 2708-7530

Наукові перспективи № 12(30) 2022

11. Golovaha E. I. (1984) Psihologicheskoe vremya lichnosti [Psychological time of the individual]. Kiev: Izd-vo «Naukova dumka. 208 s. [in Ukrainian].

12. Podobnij O. O., Slatvins'ka V.M. Naukova rozrobenist' problemi osobistoï bezpeki pravoohoroncja ta perspektivi її podal'shogo doslidzhennja. Juridichnij naukovij elektronnij zhurnal. № 12. 2021. S. 440-442. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/112> URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/113.pdf [in Ukrainian].

